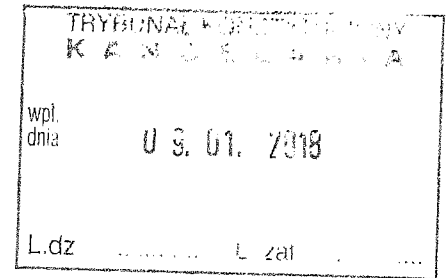

PK VIII TK 67.2017

P 14/17

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku z pytaniem prawnym Sądu Okręgowego w Gliwicach VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, czy:

- a) art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r., poz. 704 ze zm.) w zakresie, w jakim pozbawia byłego pracownika przedsiębiorstwa górniczego postawionego w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2007 r., uprawnionego do bezpłatnego węgla, który to pracownik uzyskał emeryturę lub rentę przed tym dniem, ekwiwalentu pieniężnego wypłacanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 Konstytucji;
- b) art. 59 ust. 3 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U., poz. 2072) w zakresie, w jakim zawiera słowa „w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną” jest niezgodny z art. 188 pkt 1 Konstytucji i art. 193 Konstytucji;
- c) art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r., poz. 410 ze

zm.) – w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2015 r., to jest do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (Dz. U., poz. 2300) – w zakresie, w jakim pozbawia byłego pracownika przedsiębiorstwa górniczego postawionego w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2015 r. prawa do bezpłatnego węgla w naturze, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 Konstytucji

– na podstawie art. 42 pkt 7 i art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U., poz. 2072) –

przedstawiam następujące stanowisko:

– postępowanie podlega umorzeniu, na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U., poz. 2072), wobec niedopuszczalności wydania orzeczenia.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Gliwicach VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (dalej: Sąd pytający lub Sąd), postanowieniem z dnia 25 maja 2017 r., sygn. akt _____, przedstawił Trybunałowi Konstytucyjnemu przytoczone na wstępie pytanie prawne.

Pytanie prawne zostało przedstawione w związku z postępowaniem w sprawie z powództwa J Z. przeciwko K Spółce Akcyjnej w K (dalej: K, pozwana) o ekwiwalent pieniężny z tytułu prawa do bezpłatnego węgla, ewentualnie o prawo do bezpłatnego węgla w naturze.

Z dokonanych w tej sprawie ustaleń – przedstawionych w uzasadnieniu pytania prawnego – wynika, że powód był zatrudniony w K w K od kwietnia 1982 r. do kwietnia 1997 r., kiedy to nabył prawo do renty. W tym okresie K w K, która początkowo była samodzielnym przedsiębiorstwem, weszła w skład G Spółka Akcyjna w G (dalej: G). Na mocy § 36 zakładowego układu zbiorowego pracy (dalej: UZP) z dnia listopada 1993 r. emerytom i rencistom – byłym pracownikom kopalń G przysługiwał deputat węglowy. Z dniem lutego 2003 r. pracownicy G zostali przejęci przez K Spółka Akcyjna w K w trybie art. 23¹ § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r., poz. 1666 ze zm.; dalej: k.p.), a G uległa likwidacji i z dniem stycznia 2005 r. została wykreślona z Krajowego Rejestru Sądowego. Na mocy oświadczenia K zobowiązała się do stosowania, do dnia czerwca 2004 r., obowiązującego w G UZP, który obejmował nie tylko pracowników, ale również emerytów i rencistów. W dniu grudnia 2004 r. zarząd K zawarł porozumienie płacowe z organizacjami związków zawodowych. Porozumienie to, które weszło w życie stycznia 2005 r., przyznawało prawo do bezpłatnego węgla emerytom, rencistom i innym uprawnionym, według zasad określonych w załączniku Nr 14. W dniu lutego 2014 r., w związku z trudną sytuacją ekonomiczną zakładu pracy, zarząd pozwanej i organizacje związków zawodowych zawarły porozumienie, zgodnie

z którym na okres 2 lat zmniejszono o 1 tonę roczny wymiar bezpłatnego węgla dla emerytów i rencistów. Porozumienie to nie zostało zgłoszone do rejestru układów zbiorowych pracy. Następnie zarząd K , uchwałą nr z dnia września 2014 r., w związku z trudną sytuacją ekonomiczno-finansową i zagrożeniem upadłością firmy, począwszy od stycznia 2015 r., zlikwidował prawo emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób do bezpłatnego węgla oraz wypowiedział porozumienia z dnia grudnia 2004 r. i z dnia lutego 2014 r., z zachowaniem trzymiesięcznego okresu wypowiedzenia. Oświadczenie woli o wypowiedzeniu powyższych regulacji wewnątrzzakładowych zostało doręczone organizacjom związkowym będącym stroną porozumień z grudnia 2004 r. i lutego 2014 r.

Powód domagał się zasądzenia na swoją rzecz od K kwoty zł tytułem ekwiwalentu pieniężnego w związku z prawem do bezpłatnego węgla za 2015 r., wraz z ustawowymi odsetkami, ewentualnie nakazania pozwanej, aby wydała mu tony węgla tytułem prawa do bezpłatnego węgla, przy czym jako podstawę roszczenia wskazał porozumienie z dnia grudnia 2004 r. Pozwana wniosła o oddalenie powództwa, podnosząc, że w zakresie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych osób uprawnionych do bezpłatnego węgla, od dnia stycznia 2015 r., porozumienie z dnia grudnia 2004 r. zostało skutecznie wypowiedziane. Sąd Rejonowy w G , wyrokiem z dnia listopada 2016 r., oddalił powództwo. W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd Rejonowy wskazał, że pozwana skutecznie wypowiedziała porozumienie z dnia grudnia 2004 r. w zakresie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych osób uprawnionych do bezpłatnego węgla, od dnia stycznia 2015 r. Apelację wywiódł powód, domagając się zmiany zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa i orzeczenie o kosztach zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W uzasadnieniu powód zakwestionował skuteczność wypowiedzenia przez pozwaną porozumienia z dnia

k.p., pozwana K , która na mocy złożonego oświadczenia przejęła nie tylko pracowników, ale również inne osoby objęte układem obowiązującym u dotychczasowego pracodawcy, zobowiązana była do stosowania postanowień układu dotyczących tych osób tylko przez okres jednego roku od dnia przejęcia. Przyznanie przez pozwaną powodowi i innym osobom prawa do bezpłatnego węgla w okresie od dnia stycznia 2005 r. do dnia grudnia 2014 r. nastąpiło, stosownie do art. 239 § 2 k.p. i art. 240 § 2 k.p., na zasadzie dobrowolności.

Powołując się na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 grudnia 2005 r., w sprawie o sygn. SK 20/04 (OTK ZU nr 11/A/2005, poz. 133), Sąd pytający podkreślił, że prawo do bezpłatnego węgla i jego ekwiwalentu pieniężnego jest konstytucyjnym prawem majątkowym, podlegającym ochronie na podstawie art. 64 ust. 2 Konstytucji. Źródłem tego prawa jest układ zbiorowy pracy, a przepisy art. 12 i art. 13 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego regulują niektóre zagadnienia związane z realizacją prawa do bezpłatnego węgla przez emerytów i rencistów – byłych pracowników górnictwa węgla kamiennego, wskazując podmiot zobowiązany w miejsce pracodawcy do wypłaty ekwiwalentu pieniężnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla (Zakład Ubezpieczeń Społecznych, dalej: ZUS) lub do wydania bezpłatnego węgla w naturze (przedsiębiorstwo górnicze) osobom, które uprawnienie do bezpłatnego węgla uzyskały na podstawie regulacji wewnątrzzakładowych, oraz definiują warunki, po spełnieniu których wypłata ekwiwalentu lub wydanie węgla w naturze jest możliwe.

Według Sądu pytającego, art. 12 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego ogranicza krąg osób uprawnionych do ekwiwalentu pieniężnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla dla emerytów i rencistów uprzednio zatrudnionych w kopalniach – wyodrębnionych jednostkach organizacyjnych przedsiębiorstwa górniczego prowadzących zakład górniczy w rozumieniu art. 2 pkt 2 tej ustawy, pozbawiając ochrony prawa wynikającego

z układu zbiorowego pracy emerytów i rencistów uprzednio zatrudnionych w przedsiębiorstwach górniczych, do których zalicza się spółki węglowe – jednoosobowe spółki Skarbu Państwa (art. 2 pkt 1 lit. a ustawy). Podobnie art. 13 tej ustawy różnicuje w nieuzasadniony sposób krąg osób uprawnionych do bezpłatnego węgla w naturze.

Sąd pytający stwierdził, że w skład G wchodziły kopalnie, które uległy likwidacji, oraz kopalnie, które zostały przejęte przez K. Osoby, które nabyły uprawnienia emerytalne lub rentowe w okresie zatrudnienia w jednej z tych kopalni wchodzących w skład G, które uległy likwidacji, mają prawo do bezpłatnego węgla na podstawie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego, natomiast osoby, które nabyły te same uprawnienia w okresie zatrudnienia w kopalni wchodzącej w skład G, która – tak jak Kopalnia w K – nie została zlikwidowana, tylko przejęta przez K, nie posiadają prawa do bezpłatnego węgla. Gdyby nie dobrodziejstwo porozumienia z dnia 1 grudnia 2004 r., to emeryci i renciści – byli pracownicy G Spółka Akcyjna w G K w K nie mieliby prawa do bezpłatnego węgla już od 1 stycznia 2005 r. Zdaniem Sądu pytającego, obie grupy byłych pracowników utraciły możliwość realizacji prawa do bezpłatnego węgla na podstawie układu zbiorowego pracy dla G nie z powodu likwidacji kopalni, ale z powodu likwidacji przedsiębiorstwa górniczego G Spółka Akcyjna w G.

W ocenie Sądu pytającego, ustawodawca w sposób arbitralny zróżnicował zakres podmiotowy ochrony majątkowego prawa do bezpłatnego węgla w naturze lub w formie ekwiwalentu pieniężnego, czym naruszył art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 Konstytucji.

Według Sądu pytającego, osoby, które w okresie zatrudnienia w G Spółka Akcyjna w G nabyły prawo do emerytury lub renty, są w takiej samej sytuacji, a więc odznaczają się tą samą cechą istotną, niezależnie od tego, czy kopalnia, w której były zatrudnione, została zlikwidowana, czy też przejęta przez inny podmiot. Osoby te posiadały prawo do bezpłatnego węgla na podstawie UZP dla G także po przejściu na emeryturę lub rentę. Prawo to realizował były pracodawca – G, a po jego likwidacji obowiązek przejął organ rentowy lub wskazane przedsiębiorstwo górnicze (w ramach dotacji budżetowych), ale wyłącznie w stosunku do tych emerytów lub rencistów, którzy byli zatrudnieni w zlikwidowanej kopalni. Emeryci lub renciści, których zakład pracy – kopalnia — nie został zlikwidowany (mimo likwidacji przedsiębiorstwa górniczego, w skład którego wchodziła kopalnia), nie posiadają prawa do ekwiwalentu pieniężnego w związku z prawem do bezpłatnego węgla, wypłacanego przez organ rentowy, lub prawa do bezpłatnego węgla w naturze realizowanego przez wskazane przedsiębiorstwo górnicze. Ta grupa emerytów lub rencistów mogła liczyć tylko na roczną ochronę wynikającą z art. 241⁸ § 3 k.p. (jeżeli niezlikwidowana kopalnia została przejęta przez inne przedsiębiorstwo górnicze), a następnie na wolę nabywcy kopalni do objęcia ich prawem do bezpłatnego węgla. Sąd podkreślił przy tym, że K nie miała prawnego obowiązku objęcia powoda porozumieniem z dnia grudnia 2004 r. Powód nie był bowiem pracownikiem K ani nie nabył uprawnień rentowych w okresie zatrudnienia w K. Ostatecznie K pozbawiła wszystkich emerytów lub rencistów prawa do bezpłatnego węgla. W związku z tym emeryt lub rencista ze zlikwidowanej kopalni nadal otrzymuje od organu rentowego ekwiwalent pieniężny w związku z prawem do bezpłatnego węgla, podczas gdy emeryt lub rencista z niezlikwidowanej kopalni (która, wraz ze zlikwidowaną kopalnią, wchodziła w skład zlikwidowanego przedsiębiorstwa górniczego) takiego świadczenia nie otrzymuje. Natomiast do 2015 r. emeryt lub

rencista ze zlikwidowanej kopalni mógł wybrać prawo do bezpłatnego węgla w naturze w miejsce ekwiwalentu pieniężnego.

Uzasadniając zarzut naruszenia przez przepis art. 59 ust. 3 otpTK art. 188 pkt 1 i art. 193 Konstytucji, Sąd pytający podniósł, że chociaż norma prawna zawarta w art. 13 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego została uchylona z dniem 1 stycznia 2016 r., to może mieć zastosowanie w sprawie objętej pytaniem prawnym, gdyż powód domaga się ewentualnie realizacji prawa do bezpłatnego węgla poprzez wydanie węgla w naturze za rok 2015. Przeszkodą w zbadaniu zgodności art. 13 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego z wzorcami z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 Konstytucji jest, zdaniem Sądu pytającego, art. 59 ust. 3 otpTK.

W ocenie Sądu pytającego, zaskarżony przepis w sposób nieuzasadniony nie tylko ogranicza kompetencje Trybunału Konstytucyjnego określone w art. 188 pkt 1 Konstytucji, ale ogranicza też przewidziane w art. 193 Konstytucji uprawnienia każdego sądu do zadania pytania prawnego oraz nie mieści się w art. 197 Konstytucji, zgodnie z którym organizację Trybunału Konstytucyjnego oraz tryb postępowania przed Trybunałem określa ustawa. Każdy sąd jest bowiem uprawniony do zadania pytania prawnego Trybunałowi Konstytucyjnemu, jeżeli od odpowiedzi na to pytanie zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed tym sądem, także w sytuacji, gdy norma prawna objęta pytaniem utraciła moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny, jeżeli wydanie orzeczenia jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw. Według Sądu pytającego, Trybunał Konstytucyjny jest zobowiązany do udzielenia odpowiedzi na zadane pytanie prawne, chyba że wydanie orzeczenia jest niedopuszczalne lub zbędne, a norma prawna zawarta w art. 193 Konstytucji nie ogranicza przedmiotu pytań prawnych do aktów normatywnych obowiązujących w dacie orzekania przez Trybunał.

Podnosząc, że wcześniejsze przepisy ustawowe regulujące postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym umożliwiały kontrolę zgodności

z Konstytucją aktu normatywnego, który utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia, w każdym wypadku, gdy było to konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw, Sąd pytający stwierdził, że zarówno pytanie prawne, jak i skarga konstytucyjna mają to samo zadanie w postaci derogowania normy prawnej, która ma być lub była podstawą rozstrzygnięcia sporu. W związku z tym niezrozumiałe jest, zdaniem Sądu pytającego, że dla osiągnięcia tego samego celu, to jest uznania badanej nieobowiązującej już normy za niekonstytucyjną, ustawodawca godzi się na wydanie orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny w przypadku postępowania zainicjowanego skargą konstytucyjną, ale już nie w następstwie pytania prawnego.

W ocenie Sądu pytającego, wydanie orzeczenia w zakresie art. 13 ustawy jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw, gdyż przepis ten zawiera treść normatywną odnoszącą się do sfery konstytucyjnie chronionego prawa majątkowego.

Sąd pytający stwierdził też, że „[w] przypadku uznania przez Trybunał Konstytucyjny, że normy prawne objęte pytaniem prawnym naruszają normy wzorce, Sąd Okręgowy będzie mógł rozstrzygnąć spór między stronami na podstawie ustawy z dnia 7 września 2007 roku o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (...), mając na uwadze, że powód dochodzi realizacji prawa do bezpłatnego węgla za 2015 rok, oraz że Sąd Okręgowy związany jest podstawą faktyczną żądania, a nie podstawą prawną wskazaną przez powoda. Jeżeli w następstwie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego podstawę prawną rozstrzygnięcia sporu będą stanowiły normy prawne zawarte w/w ustawie, to powód będzie mógł domagać się wydania bezpłatnego węgla w naturze (powództwo ewentualne). Powództwo główne, tj. o ekwiwalent pieniężny, będzie podlegać oddaleniu z uwagi na brak legitymacji procesowej pozwanej K S.A.” (str. 12 postanowienia z dnia 25 maja 2017 r.).

Prezes Trybunału Konstytucyjnego, zarządzeniem z dnia 7 czerwca 2017 r., wezwał Sąd pytający do usunięcia stwierdzonych braków pytania prawnego poprzez: dokładne określenie przepisu aktu normatywnego kwestionowanego w punkcie 1 lit. b sentencji postanowienia z 25 maja 2017 r. oraz ostateczne sformułowanie zarzutu niezgodności z Konstytucją aktu normatywnego kwestionowanego w punkcie 1 lit. b sentencji tego postanowienia oraz uzasadnienie tego zarzutu w zakresie niezgodności z art. 188 pkt 1 Konstytucji, z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie.

Nawiązując do tego zarządzenia, Sąd pytający, w postanowieniu z dnia 19 czerwca 2017 r., w punkcie 1 – powtórzył treść punktu 1 lit. b postanowienia z 25 maja 2017 r., a w punkcie 2 – ponownie przytoczył treść punktu V uzasadnienia wcześniejszego postanowienia, zmieniając w kilku miejscach – wskazany pomyłkowo – art. 59 ust. 1 pkt 4 otpTK na art. 59 ust. 3 otpTK. Ponadto, w uzupełnieniu przedstawionej wcześniej argumentacji, Sąd pytający podniósł, że zaskarżony przepis w sposób nieuzasadniony ogranicza kompetencje Trybunału Konstytucyjnego określone w art. 188 pkt 1 Konstytucji, gdyż pozostawia poza kognicją Trybunału akty normatywne, które – na skutek utraty mocy obowiązującej – znalazły się poza systemem obowiązującego prawa, chociaż uchylenie aktu normatywnego nie zawsze jest równoznaczne z utratą w całości mocy obowiązującej i jeżeli istnieje możliwość stosowania uchylonego przepisu do rozstrzygania indywidualnych spraw, to nadal może on podlegać kontroli Trybunału Konstytucyjnego. Według Sądu pytającego, art. 59 ust. 3 otpTK w nieuzasadniony sposób wyłącza spod kognicji Trybunału Konstytucyjnego uchylone przepisy, które – tak jak art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego w przypadku stanów faktycznych sprzed 1 stycznia 2016 r. – nadal mogą być stosowane.

Kwestionowany w lit. a pytania prawnego przepis art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (aktualny tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r., poz. 1327) stanowi:

„Byłemu pracownikowi kopalni postawionej w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2007 r., uprawnionemu do bezpłatnego węgla, który uzyskał emeryturę lub rentę przed tym dniem, jest wypłacany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, zwany dalej "ZUS", oprócz emerytury lub renty, ekwiwalent pieniężny, z zastrzeżeniem ust. 2.”.

Z kolei, w myśl – wskazanego w punkcie 1 lit. b postanowienia z dnia 25 maja 2017 r. – art. 59 ust. 3 otpTK, „Trybunał nie umarza postępowania z przyczyny, o której mowa w ust. 1 pkt 4, jeżeli wydanie orzeczenia w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw”. Natomiast art. 59 ust. 1 pkt 4 otpTK, do którego odwołuje się kwestionowany przepis, stanowi: „Trybunał na posiedzeniu niejawnym wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania:

(...)

4) jeżeli akt normatywny w zakwestionowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał;”.

Zawarte w punkcie 1 lit. c sentencji postanowienia z dnia 25 maja 2017 r. sformułowanie: „w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2015 r., to jest do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (Dz. U., poz. 2300)” wskazuje, że Sąd pytający kwestionuje, wymieniony w tym punkcie, art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego w brzmieniu nadanym przez art. 2 pkt 3 ustawy z dnia 10 października 2014 r. o zmianie ustawy o systemie monitorowania i kontrolowania jakości paliw oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 1395).

Art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego, w tymże brzmieniu, obowiązującym do dnia 31 grudnia 2015 r., stanowił:

„Przedsiębiorstwo górnicze wydaje bezpłatny węgiel w naturze, który jest finansowany z dotacji budżetowej, uprawnionemu do jego otrzymania:

1) byłemu pracownikowi kopalni postawionej w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2015 r.;”.

Art. 13 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego został uchylony przez art. 1 pkt 17 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (Dz. U., poz. 2300), która weszła w życie 1 stycznia 2016 r. (*vide* – art. 3 tej ustawy), z wyjątkiem art. 1 pkt 8 w zakresie pracy na powierzchni, który wszedł w życie po upływie 4 miesięcy od dnia ogłoszenia, a nie – jak pomyłkowo podał Sąd pytający – 31 grudnia 2015 r.

Merytoryczną ocenę zarzutów podniesionych przez Sąd pytający musi poprzedzić ustalenie, czy pytanie prawne spełnia wymagania, od których zależy dopuszczalność jego rozpoznania.

Zgodnie z art. 193 Konstytucji, „[k]ażdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem”.

Z przepisu tego wynika, że „pytanie prawne musi spełniać trzy przesłanki: 1) przesłankę podmiotową, określającą podmiot uprawniony do zainicjowania postępowania; 2) przesłankę przedmiotową, definiującą przedmiot i wzorzec kontroli; 3) przesłankę funkcjonalną, wskazującą na związek pytania prawnego sądu z zawisłą przed tym sądem sprawą i zależność rozstrzygnięcia tej sprawy od orzeczenia TK. Spełnienie tych przesłanek warunkuje dopuszczalność wniesienia i merytorycznego rozpoznania pytania prawnego przez TK” (A. Mączyński, J. Podkowik, [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz. Art. 87-243*, red. M. Safjan i L. Bosek, wyd. C. H. Beck 2016 r., s.1253).

Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie wyjaśniał w swoim orzecznictwie znaczenie tych przesłanek dla postępowania przed Sądem Konstytucyjnym, wskazując, iż „[p]rzesłanka podmiotowa polega na tym, że z pytaniem prawnym do TK zwraca się sąd. Zgodnie z przesłanką przedmiotową, sąd może kwestionować przepis, normę lub akt normatywny, które muszą być zastosowane przez niego w toczącym się postępowaniu i na podstawie których wyda stosowne orzeczenie. Sąd nie może więc pytać ani o wykładnię przepisów, ani o kwestie związane ze stosowaniem prawa (...). Przedmiotem pytania prawnego mogą być zarówno przepisy prawa proceduralnego, wyrażające tryb danego postępowania, jak i przepisy prawa materialnego, na podstawie których możliwa jest ocena stanów faktycznych. Wreszcie mogą to być przepisy kompetencyjne i ustrojowe (...). Zgodnie z przesłanką funkcjonalną, musi istnieć związek między pytaniem prawnym a sprawą zawisłą przed sądem. Odpowiedź na pytanie prawne powinna być sądowi niezbędna do prawidłowego rozstrzygnięcia toczącej się przed nim sprawy, a zależność powinna być wskazana i uzasadniona przez sąd. Toteż pytający sąd musi dokładnie uzasadnić, dlaczego rozstrzygnięcie toczącej się przed nim sprawy nie jest możliwe bez wydania orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny (...). Relewantność relacji między odpowiedzią na pytanie prawne a rozstrzygnięciem sprawy przez sąd nie wystarcza jednak, aby uznać pytanie prawne za dopuszczalne. Pytanie prawne jest bowiem instytucją, która opiera się na obiektywnie istniejącej potrzebie stwierdzenia, czy przepis, który podlega zastosowaniu w toczącej się przed sądem sprawie, jest zgodny z aktem normatywnym wyższego rzędu. Potrzeba ta musi być tego rodzaju, że sąd stawiający pytanie prawne nie mógłby rozstrzygnąć toczącej się przed nim sprawy bez wcześniejszej odpowiedzi na pytanie prawne” (postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 maja 2017 r., sygn. P 115/15, OTK ZU z 2017 r., seria A, poz. 44, *vide* też – powołane tam orzecznictwo TK).

W odniesieniu do przesłanki funkcjonalnej „Trybunał Konstytucyjny wskazywał też, że zależność pomiędzy odpowiedzią na pytanie prawne

a rozstrzygnięciem sprawy ma określić przede wszystkim pytający sąd. Nie pozbawia to jednak Trybunału Konstytucyjnego możliwości kontroli prawidłowości stanowiska pytającego sądu w tej kwestii. Adresatem powołanych powyżej przepisów jest bowiem zarówno sąd zadający pytanie prawne, jak i Trybunał Konstytucyjny odpowiadający na to pytanie prawne” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lutego 2014 r., sygn. P 31/13, OTK ZU nr 2/A/2014, poz. 16, *vide* też – powołane tam orzeczenia TK).

„Trybunał Konstytucyjny, będąc zobowiązany do działania na podstawie i w granicach prawa (art. 7 Konstytucji), a co za tym idzie – badania z urzędu własnej właściwości w sprawie, jest w szczególności uprawniony do oceny, czy istotnie zgodność z Konstytucją przepisu wyrażającego normę prawną, którą zakwestionowano w pytaniu prawnym, jest zagadnieniem prawnie relewantnym dla rozstrzygnięcia sprawy toczącej się przed sądem. Założenie, że o tym, jaki przepis (norma) ma być przedmiotem pytania prawnego, decyduje wyłącznie sąd, który pytanie przedstawia, mogłoby prowadzić do obejścia art. 193 Konstytucji przez kierowanie do Trybunału pytań prawnych dotyczących kwestii, które nie mają bezpośredniego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy zawisłej przed sądem. Wymieniony przepis Konstytucji wyklucza zatem inicjowanie przez sądy abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności” (postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 czerwca 2015 r., sygn. P 84/15, OTK ZU nr 6/A/2015, poz. 97, *vide* też – powołane tam orzeczenia TK).

Jednocześnie warunkiem skutecznego wniesienia pytania prawnego jest spełnienie warunków formalnych określonych w ustawie o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym. W myśl art. 52 ust. 2 otpTK, pytanie prawne zawiera: 1) wskazanie sądu, przed którym toczy się postępowanie w sprawie, oraz oznaczenie sprawy; 2) wskazanie organu, który wydał kwestionowany akt normatywny; 3) określenie kwestionowanego aktu normatywnego lub jego części; 4) sformułowanie zarzutu niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą

kwestionowanego aktu normatywnego oraz jego uzasadnienie, z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie; 5) wyjaśnienie, w jakim zakresie odpowiedź na pytanie może mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, w związku z którą pytanie zostało przedstawione.

W orzecznictwie konstytucyjnym (ukształtowanym na gruncie ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym [Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.; dalej: ustawa o TK z 1997 r.], ale zachowującym aktualność) konsekwentnie podkreślano – również w kontekście pytań prawnych – rolę uzasadnienia pisma inicjującego postępowanie. Skoro kontrola hierarchicznej zgodności norm opiera się na domniemaniu ich konstytucyjności, to podmiot inicjujący postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym jest zobligowany dostarczyć argumentów pozwalających obalić to domniemanie. Dopóki sąd nie powoła przekonujących motywów mających świadczyć o niezgodności kwestionowanego przepisu ze wskazanymi wzorcami kontroli, Trybunał musi uznawać ów przepis za zgodny z tymi wzorcami kontroli. Pytanie prawne, w którym sąd ograniczyłby się do wyrażenia przekonania o niezgodności przepisu z Konstytucją bądź wskazania istniejących w tej kwestii wątpliwości, nie może podlegać rozpoznaniu przez Trybunał. Choć Trybunał Konstytucyjny jest zobowiązany do zbadania wszystkich okoliczności sprawy w celu wszechstronnego jej wyjaśnienia, nie będąc zarazem związanym wnioskami dowodowymi uczestników postępowania, to nie oznacza to przerwania przez podmiot inicjujący postępowanie ciężaru dowodu na Trybunał. Powyższa reguła postępowania może bowiem znaleźć zastosowanie dopiero wówczas, gdy ten podmiot wykazał należyłą staranność, spełniając wszystkie ustawowe wymagania wynikające m.in. z art. 32 ustawy o TK z 1997 r. (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 kwietnia 2015 r., sygn. P 23/15, OTK ZU nr 4/A/2015, poz. 61).

W niniejszej sprawie analiza pytania prawnego wskazuje na kumulację negatywnych przesłanek postępowania, wykluczających dopuszczalność merytorycznego rozpoznania pytania prawnego.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że w dniu 24 października 2017 r. weszła w życie ustawa z dnia 12 października 2017 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla (Dz. U., poz. 1971; dalej: ustawa rekompensacyjna).

Motywuując potrzebę wprowadzenia tej regulacji, w uzasadnieniu rządowego projektu ustawy rekompensacyjnej wskazano, że „[c]elem przedkładanego przez Ministra Energii projektu ustawy jest zrekompensowanie, do pewnego stopnia, w ramach możliwości budżetu państwa, strat finansowych poniesionych przez osoby, które otrzymywały bezpłatny węgiel w naturze lub w ekwiwalencie, na podstawie układów zbiorowych pracy i związanych z nimi porozumień i utraciły to uprawnienie wskutek wypowiedzenia w tym zakresie układów zbiorowych pracy i porozumień z nimi związanych. Realizacja celu nastąpi poprzez wypłatę z budżetu państwa świadczenia rekompensacyjnego z tytułu trwałej utraty prawa do bezpłatnego węgla” (druk sejmowy nr 1881, VIII kadencja Sejmu).

Zgodnie z art. 2 pkt 1 lit. a ustawy rekompensacyjnej, osobą uprawnioną – której w myśl art. 3 ust. 1 tej ustawy przysługuje rekompensata – jest emeryt i rencista mający ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy i pobierający to świadczenie, uprawniony w trakcie pobierania świadczenia z tytułu emerytury lub renty do bezpłatnego węgla na podstawie postanowień układów zbiorowych pracy, porozumień lub innych regulacji obowiązujących w przedsiębiorstwie górniczym, które utraciły moc obowiązującą przed dniem wejścia w życie ustawy, na skutek zawartych porozumień lub dokonanych wypowiedzeń.

Stosownie do art. 4 ust. 1 ustawy rekompensacyjnej, wysokość rekompensaty wynosi 10 000 zł.

Zgodnie z art. 5 ust. 1 tej ustawy, wniosek o wypłatę rekompensaty osoba uprawniona składa do właściwego przedsiębiorstwa wypłacającego w terminie do 21 dni od dnia wejścia w życie ustawy.

W myśl art. 13 ust. 1 ustawy rekompensacyjnej, sąd umarza wszczęte i niezakończone przed dniem wejścia w życie ustawy postępowania dotyczące roszczeń z tytułu prawa do bezpłatnego węgla, po otrzymaniu od przedsiębiorstwa wypłacającego informacji o wypłacie rekompensaty.

Z ustaleń faktycznych przedstawionych w uzasadnieniu pytania prawnego wynika, że powód ma ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy i pobiera to świadczenie. W okresie od stycznia 2005 r. do grudnia 2014 r. powód otrzymywał bezpłatny węgiel na mocy, obowiązującego w K

, porozumienia z grudnia 2004 r., które na skutek wypowiedzenia przez pozwaną utraciło moc z dniem grudnia 2014 r., a więc przed wejściem w życie ustawy rekompensacyjnej. Pozwala to stwierdzić, że w sprawie, w związku z którą skierowano pytanie prawne, powód jest osobą uprawnioną w rozumieniu art. 2 pkt 1 lit. a ustawy rekompensacyjnej.

Jeżeli powód skorzystał z przysługującego mu uprawnienia do ubiegania się o rekompensatę i w terminie przewidzianym w art. 5 ust. 1 ustawy rekompensacyjnej złożył stosowny wniosek, to po otrzymaniu od przedsiębiorstwa wypłacającego informacji o wypłacie rekompensaty Sąd pytający będzie zobowiązany umorzyć postępowanie, na podstawie art. 13 ust. 1 tej ustawy.

W tej sytuacji należy stwierdzić, że bez dokonania stosownych ustaleń co do tego, czy powód skorzystał z przysługującego mu uprawnienia do złożenia wniosku o rekompensatę i czy rekompensata została wypłacona, rozpoznanie pytania prawnego byłoby obecnie przedwczesne. W przypadku ziszczenia się przesłanki określonej w art. 13 ust. 1 ustawy rekompensacyjnej Sąd pytający

zobowiązany będzie bowiem do umorzenia postępowania. Nie zostanie tym samym w niniejszej sprawie spełniona przesłanka funkcjonalna, gdyż rozstrzygnięcie Sądu pytającego nie będzie zależeć od odpowiedzi Trybunału Konstytucyjnego na żadne ze sformułowanych pytań prawnych. Odpowiedź Trybunału Konstytucyjnego nie będzie już Sądowi pytającemu niezbędna, albowiem niezależnie od rozstrzygnięcia sformułowanych wątpliwości konstytucyjnych nie tylko będzie mógł, ale będzie zobowiązany do rozstrzygnięcia sprawy w określony ustawowo sposób. Z tego względu należy uznać, że merytoryczne rozpoznanie pytania prawnego byłoby obecnie niedopuszczalne. W związku z tym postępowanie winno podlegać umorzeniu, na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 otp TK.

Niezależnie od powyższego należy też zauważyć, że zmiana stanu prawnego, związana z wejściem w życie ustawy rekompensacyjnej, w istotnym stopniu zmodyfikowała kontekst normatywny regulacji kwestionowanych w punkcie 1 lit. a i lit. c sentencji postanowienia Sądu pytającego. Przepisy art. 12 ust. 1 i art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego nie stanowią już bowiem jedynego mechanizmu zabezpieczającego realizację uprawnienia byłych pracowników przedsiębiorstw górniczych węgla kamiennego do bezpłatnego węgla, finansowanego ze środków budżetowych. Ponadto, przewidziana w ustawie rekompensacyjnej, możliwość uzyskania przez osoby uprawnione jednorazowej rekompensaty w wysokości 10 000 zł w znacznej mierze zdezaktualizowała zarzuty dotyczące nieuzasadnionego ograniczenia zakresu podmiotowego kwestionowanych regulacji, podniesione przez Sąd pytający w punkcie 1 lit. a i lit. c sentencji postanowienia z dnia 25 maja 2017 r.

Dodatkowo należy wskazać, że Sąd pytający nie wyjaśnił, w jakim zakresie odpowiedź na wątpliwości podniesione w punkcie 1 lit. a i lit. c postanowienia

z dnia 25 maja 2017 r. może mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, w związku z którą pytanie zostało przedstawione.

W uzasadnieniu pytania prawnego, w punkcie VI, Sąd pytający poprzestał na przytoczonym wcześniej stwierdzeniu, że „[w] przypadku uznania przez Trybunał Konstytucyjny, że normy prawne objęte pytaniem prawnym naruszają normy wzorce, Sąd Okręgowy będzie mógł rozstrzygnąć spór między stronami na podstawie ustawy z dnia 7 września 2007 roku o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (...), mając na uwadze, że powód dochodzi realizacji prawa do bezpłatnego węgla za 2015 rok, oraz że Sąd Okręgowy związany jest podstawą faktyczną żądania, a nie podstawą prawną wskazaną przez powoda. Jeżeli w następstwie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego podstawę prawną rozstrzygnięcia sporu będą stanowiły normy prawne zawarte w/w ustawie, to powód będzie mógł domagać się wydania bezpłatnego węgla w naturze (powództwo ewentualne). Powództwo główne, tj. o ekwiwalent pieniężny, będzie podlegać oddaleniu z uwagi na brak legitymacji procesowej pozwanej K S.A.”.

Tego rodzaju ogólne sformułowania, nie tylko niezawierające dostatecznego wyjaśnienia zależności pomiędzy rozpatrywaną sprawą a odpowiedzią Trybunału Konstytucyjnego, ale niewskazujące nawet, który z przepisów ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego miałby znaleźć zastosowanie do rozpoznania przez Sąd pytający apelacji od wyroku Sądu Rejonowego w G oddalającego powództwo powoda przeciwko K o ekwiwalent pieniężny za bezpłatny węgiel za 2015 r. lub wydanie ton węgla w naturze, nie mogą zostać uznane za spełnienie wymogu określonego w art. 52 ust. 2 pkt 5 otpTK.

Jak bowiem wielokrotnie wyjaśniał Trybunał Konstytucyjny, na tle takiej samej treści przepisu art. 32 ust. 3 ustawy o TK z 1997 r., „[n]a sądzie stawiającym pytanie prawne ciąży (...) powinność stosownego do charakteru sprawy odrębnego wskazania, w jaki sposób zmieniłoby się rozstrzygnięcie sądu

w zawisłej przed nim sprawie, gdyby określony przepis prawny utracił moc obowiązującą wskutek orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny o jego niezgodności z Konstytucją. W orzecznictwie Trybunału podkreśla się, że wymaganie określone w art. 32 ust. 3 ustawy o TK ma charakter bezwzględnie wiążący (...) W razie niespełnienia tej przesłanki postępowanie ulega umorzeniu na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku” (postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 grudnia 2015 r., sygn. P 37/15, OTK ZU nr 11/A/2015, poz. 190, *vide* też – powołane tam orzecznictwo).

W niniejszej sprawie uzasadnienie pytania prawnego nie pozwala ustalić w jaki sposób – zdaniem Sądu pytającego – zmieniłoby się rozstrzygnięcie w rozpoznawanej przez tenże Sąd sprawie, gdyby Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją przepisów wymienionych w punkcie 1 lit. a i lit. c postanowienia z dnia 25 maja 2017 r., szczególnie w określonym przez Sąd pytający zakresie.

Dla przypomnienia – Sąd pytający kwestionuje przepisy ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego: art 12 ust. 1 – „w zakresie, w jakim pozbawia byłego pracownika przedsiębiorstwa górniczego postawionego w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2007 r., uprawnionego do bezpłatnego węgla, który uzyskał emeryturę lub rentę przed tym dniem, ekwiwalentu pieniężnego wypłacanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych”, a art. 13 ust. 1 pkt 1 – „w zakresie, w jakim pozbawia byłego pracownika przedsiębiorstwa górniczego postawionego w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2015 r. prawa do bezpłatnego węgla w naturze”.

Taki sposób ujęcia zakresu kontroli wymaga zaznaczenia, że podstawą prawną uprawnień byłych pracowników przedsiębiorstw górniczych węgla kamiennego do bezpłatnego węgla są postanowienia zakładowych i ponadzakładowych układów zbiorowych pracy, a adresatem wynikających z tego tytułu roszczeń jest pracodawca uprawnionych. Kwestionowane przepisy art. 12

ust. 1 i art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego ani nie przyznają jakichkolwiek uprawnień w tym względzie, ani tym bardziej nie pozbawiają nikogo prawa do bezpłatnego węgla.

Analiza uzasadnienia pytania prawnego wskazuje, że Sąd pytający, dostrzegając, iż art. 12 ust. 1 i art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego regulują jedynie niektóre zagadnienia związane z praktyczną realizacją uprawnień do bezpłatnego węgla wynikających z UZP, kwestionuje w istocie zakres podmiotowy tych przepisów. W ocenie Sądu pytającego, przepisy te winny bowiem obejmować nie tylko byłych pracowników zlikwidowanych kopalni, ale wszystkich emerytów i rencistów ze zlikwidowanych przedsiębiorstw górniczych, niezależnie od tego, czy kopalnia, w której pracowali, uległa likwidacji, czy została przejęta przez inny podmiot. Wątpliwości konstytucyjne podniesione w lit. a i lit. c pytania prawnego dotyczą więc tego, czego nie ujęto w treści kwestionowanych przepisów.

Trybunał Konstytucyjny dopuszcza – co do zasady – kontrolę konstytucyjności pominięcia ustawodawczego, również w postępowaniu inicjowanym pytaniem prawnym sądu (*vide* – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 lutego 2008 r., sygn. P 49/06, OTK ZU nr 1/A/2008, poz. 5). Należy mieć jednak na względzie, że Trybunał Konstytucyjny nie posiada kompetencji ustawodawczej i potencjalne uwzględnienie zarzutów sformułowanych w pytaniu prawnym nie doprowadziłoby do, postulowanej przez Sąd pytający, zmiany art. 12 ust. 1 lub art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego, „[s]kutkiem stwierdzenia przez Trybunał niekonstytucyjności pominięcia ustawodawczego jest bowiem nie uchylenie zakwestionowanej normy ani uzupełnienie jej treści, lecz zobowiązanie ustawodawcy do stosownej zmiany stanu prawnego” (postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 lutego 2017 r., sygn. P 44/15, OTK ZU z 2017 r., seria A, poz. 3).

W związku z tym, w literaturze przedmiotu wskazuje się, że skoro stwierdzenie niekonstytucyjności pominięcia prawodawczego nie powoduje

żadnej zmiany normatywnej, to przesłanka funkcjonalna pytania prawnego, kwestionującego konstytucyjność pominięcia ustawodawczego, zostanie spełniona jedynie, gdy możliwe będzie wskazanie innego przepisu stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia Sądu (*vide* – P. Tuleja, *Wpływ przesłanki funkcjonalnej na sposób rozpoznania pytania prawnego przez Trybunał Konstytucyjny*, Przegląd Sądowy nr 6/2007, str. 14).

W niniejszej sprawie sytuacja taka nie zachodzi. Ewentualne stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny niezgodności z Konstytucją przepisów art. 12 ust. 1 lub art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego nie spowoduje uzupełnienia kwestionowanych regulacji i nie umożliwi Sądowi pytającemu zastosowania innych przepisów lub – tak, jak w sprawie P 42/06 (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2007 r., OTK ZU nr 10/A/2007, poz. 123) – jednego z kwestionowanych przepisów w zmienionej wersji. Tak więc również niespełnienie przesłanki funkcjonalnej świadczy o niedopuszczalności merytorycznego rozpoznania pytania prawnego, sformułowanego w punkcie 1 lit. a i lit. c postanowienia z dnia 25 maja 2017 r.

Ponadto w przypadku pytania sformułowanego w punkcie 1 lit. a postanowienia z dnia 25 maja 2017 r. nie została też spełniona przesłanka przedmiotowa.

„Przedmiotem kontroli w trybie pytania prawnego może być (...) jedynie akt normatywny, który ma bezpośrednie znaczenie dla rozstrzygnięcia konkretnej sprawy toczącej się przed tym sądem. Chodzi więc o taki przepis czy też przepisy aktu normatywnego, które będą miały zastosowanie lub chociaż będą wywierały bezpośredni wpływ na rozstrzygnięcie danej sprawy zawisłej przed sądem pytającym” (postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 października 2017 r., sygn. P 21/16, OTK ZU z 2017 r., seria A, poz. 70). Wymieniony w lit. a pytania prawnego przepis art. 12 ust. 1 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego określa zasady wypłaty przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych

ekwiwalentu pieniężnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla, przysługującego określonej kategorii emerytów i rencistów. Przepis ten nie dotyczy przedsiębiorstw górniczych, a więc nie będzie mógł mieć zastosowania w sprawie z powództwa przeciwko pozwanej K , w związku z którą to sprawą skierowano pytanie prawne, co samodzielnie przesądza o niedopuszczalności merytorycznego rozpoznania pytania prawnego w tym zakresie.

Przesłanki funkcjonalnej nie spełnia też pytanie sformułowane w punkcie 1 lit. b sentencji postanowienia Sądu pytającego z dnia 25 maja 2017 r.

Kwestionowany w tej części pytania prawnego przepis art. 59 ust. 3 otpTK zawiera normę o charakterze procesowym, ustanawiającą wyjątek od reguły, zgodnie z którą postępowanie podlega umorzeniu, jeżeli akt normatywny w zakwestionowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał, określonej w art. 59 ust. 1 pkt 4 otpTK. Przepis ten reguluje postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym i nie może znaleźć zastosowania w zawisłej przed Sądem pytającym sprawie o ekwiwalent pieniężny z tytułu prawa do bezpłatnego węgla, ewentualnie o prawo do bezpłatnego węgla w naturze.

Trybunał Konstytucyjny niejednokrotnie wyjaśniał, że „[i]nterpretacja treści normatywnej pojęcia <<sprawy>> (<<toczącej się przed sądem>>) w rozumieniu art. 193 Konstytucji powinna uwzględniać przedmiot działalności sądów. Zgodnie z art. 177 Konstytucji, sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów. Przepis ten jednoznacznie wiąże pojęcie <<sprawy>> z funkcją ustrojową sądu, którą jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości. A zatem również za <<sprawę>> w rozumieniu art. 193 Konstytucji należy uznać postępowanie, którego przedmiotem jest realizacja konstytucyjnych kompetencji sądu, czyli sprawowanie wymiaru

sprawiedliwości” (postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 listopada 2013 r., sygn. P 24/13, OTK ZU nr 8/A/2013, poz. 129, *vide* też – powołane tam orzecznictwo).

Według Sądu pytającego, stwierdzenie niezgodności z Konstytucją art. 59 ust. 3 otpTK umożliwi merytoryczne rozpoznanie przez Trybunał Konstytucyjny zarzutu podniesionego wobec uchylonego (przez powołaną wcześniej ustawę z dnia 22 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego) art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego, który z kolei miałby mieć zastosowanie w sprawie o bezpłatny węgiel, w związku z którą skierowano pytanie prawne.

Tak określony związek zarzutu opisanego w punkcie 1 lit. b sentencji postanowienia z dnia 25 maja 2017 r. z rozstrzygnięciem zawisłej przed Sądem pytającym sprawy o bezpłatny węgiel nie ma jednak charakteru bezpośredniego i nie uzasadnia przesłanki funkcjonalnej tej części pytania prawnego (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 listopada 2013 r., sygn. P 24/13, *op. cit.*). Tym samym również z tego względu wydanie wyroku w tym zakresie byłoby niedopuszczalne.

W tej sytuacji jedynie na marginesie należy zaznaczyć, że, wbrew tezie Sądu pytającego, w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym formalne uchylenie przepisu nie zawsze jest równoznaczne z utratą mocy obowiązującej. „Analiza orzecznictwa Trybunału pozwala wysnuć wniosek, że ocena – prowadzącej do umorzenia postępowania – utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego dokonuje się nie na podstawie formalnego stwierdzenia wyeliminowania kontrolowanego przepisu z systemu prawa, lecz z perspektywy możliwości wywołania przezeń skutków prawnych” (postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 kwietnia 2016 r., sygn. K 3/15, OTK ZU z 2016 r., seria A, poz. 7, *vide* też – powołane tam orzecznictwo). „Orzekanie o zgodności z Konstytucją uchylonych przepisów jest dopuszczalne wówczas, gdy – mimo ich

uchylenia – mogą być nadal stosowane na podstawie normy intertemporalnej miarodajnej dla danej kwestii” (postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lipca 2016 r., sygn. K 18/15, OTK ZU z 2016 r., seria A, poz. 67). „Wykładnia zwrotu <<akt normatywny utracił moc obowiązującą>> powinna zmierzać do oceny, czy zaskarżona norma prawna została usunięta z porządku prawnego nie tylko w sensie formalnoprawnym, lecz także w tym zakresie, czy uchylony przepis nadal wywiera określone skutki dla obywateli i czy może być nadal zastosowany w praktyce” (postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 kwietnia 2017 r., sygn. K 46/16, OTK ZU z 2017 r., seria A, poz. 29, *vide* też – powołane tam orzecznictwo).

Ponadto, w punkcie 1 lit. b sentencji postanowienia z dnia 25 maja 2017 r., Sąd pytający zwrócił się o zbadanie zgodności z Konstytucją art. 59 ust. 3 otpTK „w zakresie, w jakim zawiera słowa <<w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną>>”. Taki sposób określenia przedmiotu kontroli sugeruje, że wątpliwości konstytucyjne miałyby dotyczyć zasadności objęcia zakresem kwestionowanego przepisu spraw inicjowanych skargą konstytucyjną. Jednak analiza uzasadnienia pytania prawnego pozwala na stwierdzenie, że Sąd pytający kwestionuje w istocie to, że art. 59 ust. 3 otp TK ma zbyt wąski zakres, gdyż nie wymienia postępowań zainicjowanych pytaniem prawnym sądu. Zdaniem Sądu pytającego, regulacja ta jest regulacją niepełną. W ocenie Sądu pytającego, przepis ten powinien bowiem przewidywać możliwość kontroli przez Trybunał Konstytucyjny aktów normatywnych, które utraciły moc obowiązującą, jeżeli jest to konieczne dla ochrony konstytucyjnych praw i wolności, nie tylko w przypadku skargi konstytucyjnej, ale także w postępowaniu zainicjowanym pytaniem prawnym.

Kwestia dopuszczalnego zakresu kontroli przez Trybunał Konstytucyjny aktu normatywnego, który utracił moc obowiązującą w dacie orzekania, była przedmiotem wniosku skierowanego do Trybunału Konstytucyjnego przez

Rzecznika Praw Obywatelskich o zbadanie zgodności art. 59 ust. 3 otpTK w zakresie, w jakim pomija postępowania zainicjowane w inny sposób niż skargą konstytucyjną, z art. 5, art. 30, art. 32 ust. 1, art. 191 ust. 1 pkt 1 – 5 w zw. z art. 188 pkt 1 – 3, z art. 193, art. 208 ust. 1 w zw. z art. 80 oraz w zw. z art. 190 ust. 4 Konstytucji RP. Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 24 października 2017 r., sygn. K 1/17, umorzył w tym zakresie postępowanie, na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 otp TK, wskazując w uzasadnieniu, że podniesione wobec tej regulacji zarzuty „dotyczą braku określonych rozwiązań legislacyjnych, z których ustawodawca zrezygnował świadomie. (...) Zarzuty wnioskodawcy dotyczą określonego braku legislacyjnego, który nie może być zakwalifikowany jako pominięcie prawodawcze. Norma wynikająca z art. 59 ust. 3 otpTK jest kompletna. Może być stosowana i nie narusza konstytucyjnych standardów” (OTK ZU z 2017 r., seria A, poz. 79).

Tym samym również z tego względu wydanie merytorycznego orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny byłoby w tej części niedopuszczalne.

Z tych wszystkich względów wnoszę jak na wstępie.

z upoważnienia
Prokuratora Generalnego

Robert Hernand
Zastępca Prokuratora Generalnego